

28 976

Verslag van een bezoek van een parlementaire delegatie aan Suriname (8 tot 16 mei 2003)

Nr. 1

VERSLAG

Vastgesteld 6 juni 2003

Inleiding

Op uitnodiging van De Nationale Assemblée (DNA) heeft een breed samengestelde delegatie uit de Eerste en de Tweede Kamer onder leiding van de Voorzitter van de Eerste Kamer van 8 t/m 15 mei 2003 een bezoek aan Suriname gebracht. Naast Voorzitter Braks bestond de delegatie uit de Eerste Kamerleden Van den Berg (SGP) en mevr. Van Leeuwen (CDA) en de Tweede Kamerleden Van As (LPF), Meijer (CDA), Rijpstra (VVD) en mevr. Tjon-A-Ten (PvdA). De delegatie werd vergezeld door plaatsvervangend griffier van de Eerste Kamer, mevr. Janssen.

In het door De Nationale Assemblée – in goed overleg met de Nederlandse ambassadeur in Paramaribo – opgestelde programma (zie bijlage) werden discussies afgewisseld met werkbezoeken, waardoor de delegatie naast gesprekken met regeringsvertegenwoordigers en parlementariërs in de gelegenheid werd gesteld een aantal districten en bedrijven te bezoeken. Dankzij het evenwichtige programma en de open discussies heeft de delegatie zich een goed beeld kunnen vormen van de politieke situatie in Suriname en de potentiële mogelijkheden van Suriname. De open sfeer van de gesprekken, de verstrekte informatie en niet in de laatste plaats de veldbezoeken hebben ongetwijfeld geleid tot een beter wederzijds begrip en respect voor elkaars problemen en standpunten. Doordat de leden van de begeleidingscommissie de delegatie ook tijdens de veldbezoeken hebben begeleid, was er volop gelegenheid voor persoonlijke contacten. De delegatie is de begeleidingscommissie, onder leiding van de heer Arnold Kruisland, dan ook bijzonder dankbaar voor de voorbereiding en de efficiënte uitvoering van het programma. Ook de Nederlandse ambassadeur, de heer Henk Soeters, en zijn staf, wil de delegatie op deze plaats hartelijk danken voor de ondersteuning tijdens het bezoek.

Beleefdheidsbezoeken

De heer mr. *Jules Ajodhia, Vice-President van de Republiek Suriname*, wees op de prominente rol die voor De Nationale Assemblée als hoogste volksvertegenwoordiging in de Grondwet is vastgelegd bij de controle

van de regering. Verder ging hij in op de problemen die de regering ontmoet in de goudsector. Nog geen 25% van de opbrengst wordt opgegeven bij het ministerie van Financiën. Een eerste stap tot ordening is concessionarissen te verplichten zich te laten registreren. Hij memoreerde voorts dat de binnenstad van Paramaribo onlangs op de monumentenlijst van de Unesco is geplaatst. Dit betekent overigens niet dat de Unesco ook het onderhoud betaalt. De kathedraal en de synagoge zullen naar verwachting binnenkort dankzij EU steun kunnen worden gerestaureerd.

De *minister van Buitenlandse Zaken ad interim, ir. Ronald Assen*, tevens minister van Defensie, sprak de hoop uit dat de oriëntatie van de delegatieleden en het uitwisselen van standpunten tot betere samenwerking tussen beide parlementen zullen leiden. Op een vraag van Nederlandse zijde antwoordde hij dat Suriname behalve met Nederland in de regio de meeste contacten heeft met Aruba en in Caricom verband met Brits en Frans Guyana. Met Brazilië en Venezuela heeft het ook warme betrekkingen.

De *President van de Republiek, drs. Ronald Venetiaan*, memoreerde tijdens het onderhoud met de delegatie dat de ontwikkeling van Suriname geconditioneerd is door de afspraken in 1975 in de Overeenkomst inzake Ontwikkelingssamenwerking en in het Raamverdrag 1992. Zij leidden tevens tot een gebrek aan uitdaging om nieuwe invulling te geven gericht op de toekomst. Veel accent lag op ontwikkelingssamenwerking. Nu 28 jaar later wordt Suriname geëntameerd zijn ontwikkeling in een nieuw licht te plaatsen, de sectorale aanpak. De President was zich ervan bewust dat Nederland steeds verder wordt ingebed in Europa, wat zijn politieke keuzes steeds meer beperkt. Hij was ervan overtuigd dat er weinig alternatief voor Suriname is dan zich een eigen weg te vinden in de regio, de Amerikaanse regio en in Caricom verband, en te streven naar samenwerking met Nederland op een gezonder en flexibeler basis. Maar nog niet iedereen is daarvan overtuigd. De heer Venetiaan hoopte ook dat de onderhandelingen Europese Unie (EU) en de ACS-landen (Afrika, het Arabisch gebied en de Stille Oceaan) nieuwe wegen zullen openen. Als probleem met de invoering van de sectorale benadering wees de president op de watervoorziening. Suriname is ervan uitgegaan dat watervoorziening vanzelfsprekend binnen de sector gezondheidszorg zou vallen, maar naar de mening van het Nederlandse ministerie is dat niet het geval.

De criteria die door het IMF (Internationaal Monetair Fonds) en de Wereldbank worden gehanteerd, achtte de President van belang; de ervaring leert dat Suriname aan de financieel/economische eisen voldoet. Dat de wisselkoers zich ontwikkelt door overbesteding van de overheid, ontkende hij ten stelligste. In 2002 en 2003 is een pijnlijke begrotingsdiscipline toegepast. Wel is er een probleem aan de inkomenszijde. Desalniettemin achtte de President de gang naar het IMF niet als de meest voor de hand liggende optie.

Ook de heer *Braks* wees erop dat Nederland in het licht van de EU, de globalisering en de integratie die in de wereld plaatsvindt, steeds minder speelruimte heeft. De huidige economische situatie dwingt Nederland bovendien diep te snijden in de financiële kaders. Door onderhandelingen en wederzijds respect zullen oplossingen moeten worden gevonden.

Gesprekken

In het programma was uitgebreid tijd uitgetrokken voor werkbesprekingen tussen leden van De Nationale Assemblée en de delegatie. Tijdens de voorafgaande formele ontvangst sprak de *voorzitter van de DNA, de heer*

Ram Sardjoe, de wens uit dat de contacten en vrije gedachtewisseling tot verdieping van de inzichten en een betere beoordeling van de Surinaamse situatie zouden leiden.

In de eerste bijeenkomst met leden van De Nationale Assemblée belichtte de Voorzitter het functioneren van het parlement, de relatie tussen regering en parlement, alsmede de speelruimte die de President heeft binnen de uitvoerende macht. Suriname heeft één kamer. Volgens de Grondwet brengt de volksvertegenwoordiging de soevereine wil van het volk uit. De Nationale Assemblée is het hoogste College van Staat. Geen wet treedt in werking dan nadat het wetsvoorstel bij meerderheid van stemmen, dan wel met 2/3 meerderheid is aangenomen. Elk district kent ook een vertegenwoordigend orgaan, de districtsraad. De Nationale Assemblée beschikt over de in een parlementaire democratie gangbare bevoegdheden, zoals het vragenrecht, het initiatiefrecht, het enquêterecht, het recht binnen 24 uur ingekomen stukken plenair aan de orde te stellen, alsmede het recht de regering en de President ter verantwoording te roepen. De vorige President meende echter dat hij geen verantwoording aan het parlement verschuldigd was. Het huidige regeringsbeleid, «Het nationale ontwikkelingsplan voor 5 jaar», is bij wet door De Nationale Assemblée goedgekeurd. Ieder jaar wordt op de eerste werkdag in oktober de nota met het regeringsbeleid voor het volgende jaar besproken. Ook de ontwerpbegroting moet worden goedgekeurd: geen uitgaven zonder goedkeuring. Op grond van de Comptabiliteitswet kan een uitzondering hierop worden gemaakt – zoals voor het lopende jaar – maar nooit voor langer dan 1 jaar.

Het parlement heeft 51 deeltijd leden, hoewel er steeds meer behoefte bestaat aan voltijd leden. Het parlement kiest de President en de Vice-president met gekwalificeerde meerderheid. De President benoemt en ontslaat de ministers. Als het parlement een wetsvoorstel verwerpt, kan de President het niet tot wet verheffen. Als het parlement een initiatiefwetsvoorstel aanneemt, kan de President wel weigeren die wet af te kondigen.

Op een vraag van de heer Sardjoe naar de stand van zaken van de financiering van de herbouw van De Nationale Assemblée – hij verwees naar een brief van minister Pronk van 28 augustus 1996 – zegde de Nederlandse delegatie toe zich daarover te zullen laten informeren.

In de volgende twee bijeenkomsten werd in een open gedachtewisseling de werking van het Onafhankelijkheidsverdrag 1975 en het Raamverdrag inzake vriendschap en nauwere samenwerking tussen de republiek Suriname en het Koninkrijk der Nederlanden 1992 besproken. Geconstateerd werd dat de grondslagen van de verdragen nog steeds valide zijn, maar dat het tijd is voor een evaluatie. Van beide kanten werden de bilaterale relaties op departementaal niveau gewaardeerd. Ook de rol van ngo's is besproken. Nederland heeft met het inzetten van ngo's juist veel positieve ervaringen opgedaan. Aandacht werd van Surinaamse zijde gevraagd voor de vele externe adviezen die door dure consultants worden opgesteld, geld dat misschien beter anders besteed zou kunnen worden, mede omdat de dure rapporten vaak niet voldoen.

Voorts is gesproken over onderwijs, gezondheidszorg, sociale zorg en armoedebestrijding. Vooral bij de opbouw en ontwikkeling van het binnenland, waar door de binnenlandse oorlog de levensomstandigheden geheel zijn veranderd, moet de sociale dimensie tot zijn recht komen. De opbouw en uitvoering van een sociaal beleid zijn van bijzondere importantie. Daarvoor zijn binnen het verdrag ook voldoende instrumenten aanwezig, aldus de Surinaamse delegatie. Sinds de binnenlandse oorlog (1986) is ook de veiligheid van de burger in het geding. De Surinaamse regering doet binnen de beperkte haar ter beschikking staande mogelijkheden al het mogelijke om de criminaliteit aan te pakken en de bestrijding

ook zichtbaar voor de bevolking te maken. Verder is aanpassing van de wetgeving noodzakelijk voor een effectief preventief en curatief beleid. Over een mogelijke inzet van militairen bij de verhoging van de veiligheid zijn thans besprekingen gaande binnen de regering.

Aandacht is verder besteed aan staatsrechtelijke aspecten, zoals de noodzakelijke aanpassing van wetgeving, wellicht in samenwerking met het Nederlandse ministerie van Justitie. Ook is gesproken over de vraagstukken die zich voordoen bij de sectorale benadering en de beperkingen die daarbij worden opgelegd. Thans is een werkbare relatie voor beide zijden gecreëerd. Naar aanleiding van een vraag van Nederlandse zijde werd opgemerkt dat bij het opstellen van de sectoranalyses meer gebruik zou moeten worden gemaakt van alle reeds beschikbare studies en dat niet opnieuw onderzoeken moeten worden gedaan. Het in uitvoering nemen van bestaande plannen zou prioriteit moeten krijgen. In de sectorbenadering wordt als een nijpend probleem de woningnood gezien. Het belang van het intensiveren van (buitenlandse) investeringen en het scheppen van een gezond investeringsklimaat werden onderstreept. Daarbij kwam ook de rol van het ministerie van Financiën om de Surinaamse financiën weer gezond te maken (het verlagen van de rentestand die thans $\pm 25\%$ bedraagt) en de positie van donors en internationale instellingen als IMF/Wereldbank aan de orde. Vertrouwen in economisch herstel is voor potentiële investeerders onontbeerlijk. Om in tripartiet overleg tot succesvol overleg en bindende afspraken te komen voor een economisch herstel, lijkt nog een lange weg te gaan. Het is niet de bedoeling het Nederlandse model rechtstreeks te kopiëren maar om resultaten te kunnen boeken.

De landbouw kan thans voldoen aan de meest essentiële levensbehoeften voor de binnenlandse markt, maar door de huidige hoge rentestand, de invloed van de kosten van energie, bemesting enz. op de kostprijs, is de positie van de commerciële landbouw moeilijk. Van Surinaamse zijde werd gewezen op de versturende werking van exportsubsidies en non-tariff barriers, ondanks de WTO (World Trade Organisation) afspraken. Een structuur moet worden opgebouwd op basis waarvan op de lange termijn efficiënter kan worden geopereerd en die ook kan voldoen aan de eisen van de consument.

De gezamenlijke aanpak van de bestrijding van grensoverschrijdende misdaad en criminaliteit werd positief ervaren en gezien als een aanzet tot nog nauwere samenwerking.

De Surinaamse delegatie bepleitte het bevorderen door Nederland van remigratie. Door de sociale omstandigheden in Suriname blijkt remigratie voor Surinamer meestal niet mogelijk. Als Nederland een studie zou maken van de kosten en baten van een eventuele bijdrage aan remigratie, zou het bevorderen van terugkeer naar de familiekring ongetwijfeld een succes blijken. De Wet BEU (Beperking export uitkeringen) biedt Surinamers weliswaar faciliteiten om terug te keren, maar het is maar de vraag, zo meende de Surinaamse delegatie, of die mogelijkheden ook daadwerkelijk optimaal kunnen worden benut.

Aandacht werd voorts gevraagd voor Surinaamse oud-strijders, die toch in aanmerking zouden moeten kunnen komen voor dezelfde faciliteiten als Nederlandse veteranen. De Nederlandse delegatie zegde toe de vraag of waterbeheer niet in de sector volksgezondheid dient te vallen mee te zullen nemen.

In het gebouw van het *NGO-forum* heeft de delegatie een gesprek gevoerd met vertegenwoordigers van een groot aantal ngo's. De ngo's zijn werkzaam op een breed scala van terreinen. Er is in lichte mate sprake van een conflict met de overheid, maar dat heeft ook te maken met het ontbreken van een ontwikkelingsvisie op nationaal niveau, zo meenden de ngo's. In de gedachtewisseling werd onder meer ingegaan op armoedebestrijding en de rol van de ngo's onder meer in relatie tot de sectorale

benadering. Algemeen werd geconstateerd dat veel tijd en energie verloren gaan met het vinden van financiering. Ngo's missen hun inbreng bij de uitvoering van de sectorale aanpak, terwijl hun ervaring, juist om met schaarse middelen veel te bereiken, groot is. Bij de sectorscan worden wel ngo's betrokken, maar zij zouden ook bij de uitvoering betrokken moeten worden. Ook de donoren zouden druk op de overheid moeten uitoefenen om ngo's meer in te schakelen. De ngo's meenden dat het onmogelijk is de problemen in de binnenlanden via sectorale aanpak op te lossen. Slechts een geïntegreerde aanpak is daar mogelijk. Een ander probleem dat werd gesignaleerd is dat een ngo maximaal 3 jaar mag meewerken aan een project, waardoor een project soms halverwege moet worden afgebroken.

Onder leiding van de voorzitter van de Raad van Ministers, de heer Jules Ajodhia, vond een werkbepreking van meer dan vier uur plaats met een aantal leden van de regering. Aanwezig waren de minister van Justitie en Politie, de heer Siegfried Gilds, de minister van Buitenlandse Zaken, mw. Marie Levens, de minister van Volksgezondheid, Rakhib Khudabux, de minister van Landbouw, Veeteelt en Visserij tevens plaatsvervangend minister van PLOS, Gangaram Panday, de minister van Handel en Industrie tevens minister van Sociale Zaken en Volkshuisvesting a.i., Michael Jong Tjien Fa, de minister van Financiën, Humphrey Hildenberg en de minister van Onderwijs en Volksontwikkeling, Sandriman. De volgende door de delegatie gesuggereerde onderwerpen werden in dit open gesprek aangesneden:

- rechtshulpverdrag
- gezondheidszorg
- onderwijsaspecten
- landbouwprojecten
- sportontwikkeling en gehandicapten sport
- samenwerking Suriname Nederlandse Antillen

De minister van Justitie en Politie zette uiteen dat het functioneren van het in 1976 gesloten Rechtshulpverdrag een aantal malen is geëvalueerd, de laatste keer in 2001. Na het afsluiten van het Raamverdrag is de rechtshulpverlening in een stroomversnelling gekomen. Een probleem dat zich in eerste instantie voordeed werd veroorzaakt doordat iedere gemeente een eigen procureur-generaal heeft. Het verdrag functioneert goed. Regelmatig is rechtshulp verleend, waarbij succes niet is uitgebleven. Ook wat de decembermoorden betreft verlopen de verzoeken tot rechtshulp en uitlevering redelijk. Verder was de minister tevreden over de samenwerking tussen Nederlandse en Surinaamse politiecorpsen, eerst op incidentele basis, vanaf 1991 op structurele basis. Sinds 2002 krijgt Suriname op grote schaal materiële hulp op permanente basis van het Nederlandse coördinator platform Rotterdam en van de gemeente Utrecht.

Hoewel het aantal bolletjesslikkers maar een klein percentage bedraagt van het aantal drugskoeriers, zorgen zij voor veel problemen (kosten opsporing, cellentekort). Ten slotte vroeg de minister aandacht voor de door de Nederlandse minister van Justitie toegezegde bodyscan en 2 mensen om die te begeleiden.

De minister van Onderwijs en Volksontwikkeling vertelde dat voor de sector onderwijs een quick scan is uitgevoerd, waarvan inmiddels twee projecten (algemeen leerplan basisonderwijs en achterstand renovatie scholenbouw) zijn goedgekeurd. Hij verwachtte dat op korte termijn vijf andere projecten zullen worden goedgekeurd. Prioriteit hebben de toegankelijkheid van het onderwijs, verandering en versterking van het institutionele kader en het aantal schoolleiders, revisie van het leerplan en de ontwikkeling van het curriculum. De sectoranalyse zal door consultants

worden uitgevoerd. Als beste aanpak van het verouderde Surinaamse onderwijssysteem zag de minister een bilaterale relatie met het Nederlandse onderwijs.

Het onderwijs in het binnenland is zeer slecht: 70% van de leraren is onbevoegd. Het lager onderwijs is ook van een te laag niveau. Een pilotproject start op 15 scholen met een leerlingenvolgsysteem. De minister wilde het aantal lesuren uitbreiden van 1100 tot 1400, maar daarvoor moet met 13 onderwijsvakbonden worden onderhandeld. Er is een groot tekort aan onderwijspersoneel, ook voor het speciaal onderwijs, dat wordt veroorzaakt door zuigkracht vanuit Nederland, Antillen en Brazilië. Een kweekschool nieuwe stijl wordt voorbereid.

De *minister van Financiën* zag zijn taak als het «managen» van tekorten, een taak die niet tot blijge gezichten leidt. Bij zijn aantreden trof hij een tekort van 12% BNP aan op de begroting, dat hij probeert terug te brengen tot 3% BNP door aan de inkomstenkant voorzieningen te treffen. Hij heeft daarvoor technische hulp van het Nederlandse ministerie van Financiën ingeroepen. Nu wordt overgestapt op een begroting nieuwe stijl en wordt een meerjaren beleidsbegroting opgesteld. Ook worden beleidsdoelen geïdentificeerd. Door administratieve tekortkomingen zijn de jaren 1975–2001 niet conform de wet afgesloten, voor 2001 ligt al een concept-verantwoording klaar. Ook is er een aantal projecten met de Inter American Development Bank (IDB) en het IMF om tot goede statistieken te komen. Hij was ervan overtuigd met hulp van Nederland en het IMF de systemen voor een goed beleid te kunnen optimaliseren en was voornemens een Agentschap voor het beheer van de Staatsschuld in het leven te roepen.

Iedere 12 à 18 maanden wordt een IMF art. IV missie ontvangen, maar het is niet zo dat Suriname het IMF programma of het staff monitor program uitvoert. Wel vinden besprekingen plaats en wordt soms aan de hand van de bevindingen door de regering bijgestuurd. Dankzij het IMF, dat deskundigen heeft gestuurd en medewerkers van de Centrale Bank en het ministerie van Financiën heeft opgeleid, kunnen sneller calculaties van voorstellen worden gemaakt en reële statistieken hopelijk sneller worden gepresenteerd. De statistieken waarover het ministerie thans beschikt zijn namelijk gedateerd. De relaties met de Wereldbank staan nog onder druk doordat de bank in het verleden veel tijd en energie in een project heeft gestoken dat door de toenmalige Surinaamse regering is stil gezet zonder de Wereldbank te waarschuwen.

De *minister van Sociale Zaken en Volkshuisvesting a.i.* zei dat Suriname er al in 1975 naar streefde 2500 woningen per jaar te realiseren, waarvoor een bedrag van Nfl 65 mln. aan verdragsmiddelen beschikbaar is gesteld. Helaas is de huisvestingssituatie sindsdien slechts verslechterd. De bestrijding van de woningnood is voor de armoedebestrijding van essentieel belang en staat hoog op de politieke agenda. Door de sectorale benadering duurt implementatie van een project minstens 2 jaar, waardoor niet tijdig op de behoefte kan worden ingespeeld. Al ten tijde van minister Pronk zijn verplichtingen aangegaan, die in de vorige periode echter niet meer zijn gerealiseerd. De regering probeert die nu in sectorverband in versneld tempo te kunnen uitvoeren. In het kader van de samenwerking met Nederland zijn inmiddels voorstellen gedaan, waarvan de minister niet begreep waarom die nog niet van de grond zijn gekomen. Met de bouw van huizen moet daadwerkelijk worden begonnen, aldus de minister, er moet niet langer worden gepraat en geschreven.

Een groep Duitse investeerders is bereid in de bouw van 1000 woningen per jaar te investeren. Een stedenbouwkundig plan wordt opgesteld. Er is \$ 12 mln. beschikbaar voor renovatie. Over ± een maand zal met de uitvoering worden gestart.

De *minister van Landbouw, Veeteelt, Visserij (LVV) en minister van Planning en OS a.i.* meende dat niet alleen agrarische problemen maar ook de marktprijzen voor een grotere productie om de export veilig te stellen een probleem vormen. Onder verantwoordelijkheid van het Surinaamse ministerie van LVV wordt met steun van het Nederlandse ministerie een analyse van de landbouwsector gemaakt met als uitgangspunt én studie én onderzoek én het realiseren van dringende zaken. De volgende projecten zijn inmiddels aangewezen om te worden uitgevoerd: 2 experimentele waterschappen, identificatie van kwaliteitseisen dieren voor de export van vlees, agrarische kredietelisen, diversificatie sierteelt en landbouw kennis.

Voedsel wordt weliswaar veel geïmporteerd, maar voor rijst, groente, melk en pluimvee zag de minister veel mogelijkheden op de lokale markt. Jonge agrariërs ontvangen premies en technische steun om zo de kostprijs te verlagen. De grondbelasting (vermogensbelasting) is inmiddels een aantal procenten verhoogd, wat voor de boeren die het al moeilijk hebben, weer tot problemen leidt.

Suriname is actief bezig in de regio met het oprichten van een Caribische gemeenschap, aldus de *minister van Buitenlandse Zaken*. Binnen de ACS trekt het samen op met de Nederlandse Antillen en Aruba. Voor betere banden met Zuid-Amerika worden wegen naar Brazilië en Venezuela aangelegd. Suriname moet zich integreren in Zuid-Amerika, maar economische belangen heeft het ook met India, Azië en China. Buitenlandse investeringen komen langzaam op gang: in de mijn- en bosbouw. Maar voor buitenlandse investeerders is rust in de regio belangrijk. In dat kader baarde Cuba de minister zorgen. In Caricom verband is daarover op Sint Vincent een verklaring afgelegd dat de problemen met Cuba moeten worden opgelost zonder invasie. Zij nodigde Nederland uit ook in EU verband te bepleiten dat de regio zelf dit probleem aanpakt. Wat de remigratie uit Nederland betreft, merkte de minister op dat de aarzelingen van in Nederland wonende senioren ook te maken hebben met het onverzekerd zijn van deze ouderen als ze zich weer in Suriname zouden vestigen.

Volgens de *minister van Volksgezondheid* zijn de basisvoorzieningen van de gezondheidszorg in Suriname anno 2003 nog steeds onvoldoende gegarandeerd. De intramurale zorg absorbeert meer dan 55% van de schaarse middelen. Hij herinnerde eraan dat in het kader van de ontwikkelingssamenwerking na 1998 geen activiteiten hebben plaatsgevonden. In 2001 is besloten tot sectorale toepassing en is een quick scan uitgevoerd. In het kader van de sectorale benadering wordt een Sector Plan Gezondheidszorg geformuleerd. Ook hij bepleitte minder studies en meer implementatie van de studies die binnen de Health Sector Reform, in samenwerking met de IDB reeds zijn verricht. Bij deze studies zijn onder meer financiering, bereikbaarheid en beschikbaarheid, kwaliteitsbewaking en efficiency gezondheidszorg aan de orde. Tenslotte vroeg de minister aandacht voor de voortzetting op beperkte schaal, ook na oktober, van de behandeling in Nederland van (kanker)patiënten die in Suriname niet adequaat behandeld kunnen worden. Het is erg belangrijk dat niet tijdelijk een vacuüm in de gezondheidszorg ontstaat, bijvoorbeeld door het vroegtijdig wegvallen van de technische bijstand van specialisten, of door gebrek aan opleidingsmogelijkheden voor Surinaamse specialisten (een knelpunt vormt de visumverlening), en het vertrek van verpleegkundigen naar Nederland.

De *Vice Minister-president* erkende op een vraag van Nederlandse zijde dat het verschil tussen rijk en arm groter en zichtbaarder wordt. De politieke wil om het probleem aan te pakken, is aanwezig maar maatschappelijk veroorzaakt dat de nodige problemen. Ook veiligheids-

aspecten spelen een belangrijke rol. In samenwerking met de VS en Frankrijk wordt de grensoverschrijdende drugscriminaliteit aangepakt. Veiligheid is niet alleen een zaak voor de politie, maar vereist een integrale aanpak van huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg. De ontwikkeling van het binnenland heeft prioriteit. De Vice Minister-president hoopte dan ook dat het Fonds Ontwikkeling Binnenland snel tot uitvoering zal komen.

Het Raamverdrag zou, na een goede evaluatie, moeten worden uitgebouwd tot een partnershipverdrag dat ook ruimte biedt voor politieke samenwerking.

Van Nederlandse zijde werd benadrukt dat dit parlementaire bezoek niet uitsluitend op de ontwikkelingsrelatie is gericht, maar gezien moet worden in een brede context van het opdoen van ervaringen en het uitwisselen van gedachten op sociaal, cultureel en economisch vlak. In dit licht zag de delegatie ook dit gesprek met de leden van de regering, waarin is ingegaan op de visie over de toekomst van Suriname, en wat daarvan reeds is gerealiseerd. Wel kan worden geconcludeerd dat het Raamverdrag Vriendschap en nauwere samenwerking tussen Suriname en Nederland uit 1992 gezien de huidige ontwikkelingen evaluatie behoeft.

De delegatie constateerde dat het zo vruchtbare Suriname voor zijn voedselvoorziening is aangewezen op import; het lijkt van het grootste belang de landbouw weer gezond te krijgen zowel voor zelfvoorziening als voor exportperspectieven. In dat kader werd nog gememoreerd dat kapitaal in Suriname duur is, maar grond en arbeid relatief goedkoop. Een van de suggesties van Nederlandse zijde om het begrotingsevenwicht te herstellen was naast het hanteren van een strenger inningsstelsel van de belastingen, vermogensbelasting te heffen en particulier grondbezit te belasten. Voorts werd gesuggereerd contact op te nemen met de vereniging van woningbouwcorporaties Aedes om van hun ervaringen met de sociale woningbouw te leren bij de bestrijding van de woningnood, een suggestie die ook aan de leden van de DNA werd gedaan. Ook wees de delegatie op de grote ervaring van ngo's op tal van terreinen, en bepleitte ngo's in te bedden in de voorgenomen politieke aanpak. Een andere suggestie van de delegatie was via de nieuwe Nederlandse bewindvoerder van de Wereldbank, Ad Melkert, te proberen de contacten weer te verbeteren.

Tijdens een ontmoeting met werkgeversorganisaties *VSB* (Vereniging van Surinaams Bedrijfsleven) en *ASFA* (Associatie van Surinaamse Fabrikanten) ging de VSB (opgericht in 1950) in op haar beleidsvoornemens voor 2003, de structuur, doelstellingen en het te voeren beleid. De heer Ir. E.P. Isselt tekende voorts het moeizame proces als ontwikkelingsland bij de voorbereiding als speler op de wereldmarkt: de technologische vernieuwingen, het optimaliseren van het concurrentievermogen, scholing werknemers, opvoeren concurrentievermogen, vergroten doelmatigheid en bedrijvigheid. Hij bepleitte een vrij verkeer van personen en goederen tussen Nederland en Suriname en in navolging van de verbindingen met Aruba vrij vliegverkeer. De VSB zoekt met name buitenlandse investeerders voor moderne economische samenwerking. Als oorzaak van de grote criminaliteit werd genoemd dat de ontwikkeling van het binnenland zoals overeengekomen in 1992, nooit heeft plaatsgehad, waardoor een hele generatie thans analfabeet is en naar de stad trekt, met het potentiële risico om crimineel te worden.

Mevr. Kathleen Lieuw Kie Song van de ASFA realiseerde zich dat Nederland deel uitmaakt van de EU en Suriname van Caricom. Toch zag zij joint ventures tussen Nederlandse en Surinaamse bedrijven als een win-win situatie voor beide. Ook benadrukte zij het belang van buiten-

landse investeerders gezien de uitzonderlijk hoge rente van $\pm 25\%$ in Suriname. De ASFA kijkt daarvoor gezien de taal eerder naar Nederlandse bedrijven. Voor een stabiel klimaat is de ontwikkeling van het binnenland van cruciaal belang. Overleg tussen overheid en werkgevers wordt thans op instigatie van de EU vertegenwoordiger gestructureerd. Veel wetgeving dateert uit de 50-er jaren en moet nog worden aangepast. Opleiding, scholing en trainingen zijn nodig voor de herstructurering van bedrijven, alsmede versterking van het onderzoek door de universiteit. De curricula van het beroepsonderwijs moeten worden aangepast, waarbij het bedrijfsleven meer inspraak zou moeten hebben. Het Programma Uitzending Managers (PUM) zou daarbij een goede rol kunnen spelen.

De *Nederlandse delegatie* wees op het enorme groeipotentieel van Suriname en de uitdaging om dat tot bloei te brengen. Overheid, werkgevers en vakbeweging zouden zich gezamenlijk moeten inzetten voor een levensvatbare economie, een soort Sociaal Economische Raad (SER). Een investeringsbeschermingsovereenkomst tussen beide landen is in voorbereiding. Het wachten is thans op instemming van Surinaamse zijde. Een stabiele economie en vertrouwen in de Surinaamse economie moeten bestaan voordat buitenlandse investeerders belangstelling tonen.

Aansluitend sprak de delegatie met vertegenwoordigers van zes vakcentrales verenigd in de *RAVAKSUR* (Raad van Vakcentrales Suriname). Ravaksur treedt namens de centrales gezamenlijk op bij gemeenschappelijke projecten, ook op sociaal terrein. De bonden wezen erop dat ze al tijdens het bezoek van de vaste commissie van buitenlandse zaken uit de Tweede Kamer in maart 2001 hun zorgpunten naar voren hadden gebracht over de wensen en eisen die de Nederlandse regering stelt en dat daarin tot op heden geen verandering is gekomen. Zodra Suriname aan een eis voldoet, wordt alweer een nieuwe gesteld. Zij vroegen zich af of Nederland Suriname wel serieus neemt. De Surinaamse overheid en samenleving zijn geen voorstander van de sectorale benadering. Waarom kunnen Nederlandse middelen rechtstreeks naar ngo's gekanaliseerd worden met voorbijgaan van de regering? Het is belangrijk, zo meenden de bonden, dat de ontwikkelingsrelatie weer op gang komt. De banden tussen de twee landen zijn de laatste tijd verslechterd door politieke veranderingen in Nederland, een goede samenwerking achtte Ravaksur nodig. Ook binnen de WTO kan Nederland voor Suriname een belangrijke rol spelen.

De bonden waren voorts benieuwd naar de werking van het tripartiete overleg, de meerwaarde ervan en naar de werkwijze van de SER, aangezien Ravaksur door de regering ook is gevraagd een bijdrage te leveren aan het economisch herstel.

Bezoeken

In het kokos**district Coronie** (een kuststrook van 23 km), schetste districtscommissaris Ingweer Walden de problemen met het binnendringende zeewater, waardoor in de loop der jaren dijken en sluzen zijn vernield en land is ondergelopen. DNA-voorzitter Sardjoe signaleerde nog het probleem dat wordt gevormd door de naar Paramaribo wegtrekkende jeugd en merkte op dat de aanpak van de genoemde problemen in de eerste plaats een Surinaamse zaak is. De economische activiteiten van het district (± 3000 inwoners) zijn kokosverwerking, varkensteelt en honing. De delegatie zag met eigen ogen de afkalvende zeewering en kreeg onder meer uitleg van een plan de rivier weer rechtstreeks in zee te laten uitmonden om verdere verzilting tegen te gaan.

In *Wageningen* (± 6000 inwoners, waarvan 525 werkzaam bij SML) werd de delegatie bij de Stichting Machinale Landbouw (SML) ontvangen door

directeur John King, die enthousiast zijn aanpak om in opdracht van de regering het bedrijf weer levensvatbaar te maken beschreef: kosten drukken en terug naar de kernactiviteiten. De basisvoorzieningen waarvan het bedrijf het ogenblik de gemeenschap voorziet, zoals energie en water, zullen geleidelijk moeten worden afgestoten. De bedrijfsvorm wordt veranderd van stichting naar NV om vrijelijk op de kapitaalmarkt fondsen te kunnen werven. Het bedrijf wil zich meer op het Caribische gebied richten, waardoor minder opslag nodig is en wat leidt tot een betere cashflow. Een van de gesignaleerde problemen was de door de VS verleende rijstsubsidies.

Districtscommissaris, Hardeo Ramadhin, gaf in *Nieuw Nickerie*, een heldere uiteenzetting over de ontstaansgeschiedenis van Nickerie. Het hoofdmiddel van bestaan in het **district Nickerie** (± 35 000 inwoners) is de rijstbouw. Andere economische activiteiten zijn de houtsector, visserij, veelteelt, toerisme en (nieuw) mijnbouw. Vervolgens gaf de directeur van het Anne van Dijk rijstonderzoekscentrum Nickerie, ir. Kardie Kartosoewito, een presentatie van de belangrijkste problemen binnen de lokale rijstindustrie: de kelderende wereldmarktprijs, het gevolgde deviezenregime van de overheid, aankopen van kapitaalgoederen, gebrekkig onderhoud van de infrastructuur en inadequate onderzoeken in de 80-er jaren. Factoren die de productie kunnen beïnvloeden zijn voorts waterbeheer en de beschikbaarheid van materialen gezien de kleinschaligheid van de sector.

Tot besluit vertelde de waarnemend directeur van Surland, Anand Ramkisoensing de delegatie over de pogingen om de bananensector (bacoven) weer op gang te krijgen door een herbeplantingsprogramma met hulp van de EU. Het programma is van belang voor de werkgelegenheid en zal bovendien belastinggeld binnen moeten brengen. Ook hier werd van Surinaamse zijde bezwaar gemaakt tegen het verlenen van subsidies juist door de grote geavanceerde landen als de VS aan hun rijstsector.

Tot besluit van het bezoek aan Nickerie bekeek de delegatie de recent opgeleverde gerenoveerde *Zeedijk Nickerie*. Voor de kosten van de tweede fase is ruim 5,6 miljoen euro uit de Nederlandse verdragsmiddelen vrijgemaakt. De dijk heeft een levensduur van 100 jaar en beschermt ongeveer 11 000 ha rijstbouw.

Via de Suriname- en de Commewijnerivier bezocht de delegatie in het **district Commewijne** per boot drie plantages. De eerste was *Rust en Werk*, een oude koffieplantage, waar de heer en mevr. Armand van Alen (Comfish NV) een garnalenkwekerij hebben opgezet. Een kwekerij die kostendekkend is en aan 18 personen werk biedt. De larven worden geïmporteerd uit Aruba, de garnalen geëxporteerd naar Volendam. De plantage Rust en Werk heeft ook de capaciteit om op jaarbasis 1400 runderen voor buitenlandse consumptie te leveren. Dat zou een maximale benutting van de in totaal 5 000 hectare beschikbare grond impliceren en aan veel lokale bewoners werk kunnen bieden. (Op dit moment wordt slechts 100 tot 120 ton vlees op jaarbasis voor de lokale markt geslacht.) Daarvoor is echter een deugdelijk registratiesysteem van vee en eventuele ziekten vereist. Registratie is een internationaal vereiste waarvan de Staat al lange tijd op de hoogte is, maar dat nog niet is gerealiseerd.

Vervolgens deed de boot de *plantage Frederiksdorp* (1747) aan, een uniek voorbeeld van Surinaamse, Nederlandse geschiedenis. In Frederiksdorp, een voormalige koffie- en cacao-plantage, restaureert het echtpaar A.J. Hagemeyer voor toeristische doeleinden de oude plantagehuizen. Staatssecretaris Van der Ploeg heeft daarvoor in 2001 350 000 euro beschikbaar gesteld.

Tenslotte leidde de tocht over de Commewijnerivier naar de *plantage Katwijk*, waar menig informeel overleg tussen Suriname en Nederland heeft plaatsgevonden. De Libanese eigenaar van de plantage, Nagib Nouh-Chaia, brengt sinds een aantal jaren de oude culturen van de plantage (koffie en citrus) weer met kleinschalige middelen tot leven. Wel zijn de producten uitsluitend bestemd voor de lokale markt.

De directeur Human Resources van *BHP Billiton*, Rick Leysner, en operation manager John Sew A Tjon legden de delegatie uit dat Billiton samen met *Suralco* verantwoordelijk is voor 70% – 90% van de Surinaamse inkomsten. De jaarproductie van Billiton ligt tussen 2 – 2,5 mln. ton. Voor de verwerking van bauxiet werken de bedrijven in Suriname samen, op de buitenlandse markt opereert ieder afzonderlijk. De samenwerking voorziet in een 45% – 55 % winstdeling voor respectievelijk BHP-Billiton en Suralco/Alcoa. Suralco raffineert bauxiet en BHP-Billiton heeft zich belast met de mijnen. Suralco produceert per dag meer dan 5000 ton aluinaarde, een videoproduct van bauxiet. De raffinaderij is de op een na grootste in Latijns-Amerikaan heeft 2000 werknemers (indirect 10 000) en een kapitaalsinvestering sinds 1990 van USA 400 mln. In Lelydorp-III wordt 30 m ondergronds (dagbouw) bauxiet gewonnen. De joint venture met Suralco garandeert continuïteit tot na 2006. De Staat is eigenaar van de grond en het bedrijf is verplicht het afgegraven terrein milieubewust achter te laten.

De *Gross Rosebel Goldmine* in het **district Brokopondo** wordt gefinancierd door het Canadese bedrijf Cambior (US\$ 120 mln.). De Canadese manager vertelde dat het project, (10 jaar goudwinning naar verwachting 2 miljoen ounces goud), pas in november 2002 is gestart. Het beslaat een terrein van 20 x 5 km, heeft 500 interne en 200 lokale werknemers. Buitenlanders moeten lokaal personeel zodanig opleiden dat zij te zijner tijd door hen vervangen kunnen worden. Inmiddels is \$ 30 mln. voor de infrastructuur geïnvesteerd. Na vertrek moet Cambior het terrein ook hier op bepaalde milieuecondities teruggeven.

Tot besluit van het bezoek aan het **district Brokopondo** maakte de delegatie als gast van de heer Warren Pedersen van Suralco een tocht over *Van Blommenstein stuwmeer* en de *Afobakastuwdam*. In 1958 werd tussen de Surinaamse regering en Alcoa een overeenkomst gesloten voor de bouw van de stuwdam in de Surinamerivier voor de opwekking van energie en de bouw van een aluminiumfabriek. Met de bouw van de dam werd begonnen in 1960 en in 1964 werd de dam gesloten. Daarna begon het gebied onder te lopen en vormde zich het meer, dat een oppervlakte heeft van iets meer dan 1500 km². De dam is 54 m hoog en heeft een lengte van 1913 m. De krachtcentrale voorziet voor het grootste gedeelte in de elektriciteitsbehoefte van Paramaribo.

Het laatste veldbezoek bracht de delegatie aan het productieveld te Sarah Maria in het **district Saramacca** van de *Staatsoliemaatschappij Suriname NV*. Achtereenvolgens kreeg zij een presentatie door de heren B. Nuboer en I. Kortram van de achtergrond van het in 1980 opgerichte bedrijf, het beleid en de strategie 2002 – 2005, de kernactiviteiten, exploratie en veldonderzoek, het personeelsbeleid, de financiën en het programma voor 2003. Het bedrijf (635 werknemers) heeft een omzet van meer dan US\$ 100 per jaar. Thans zijn 630 oliebronnen in gebruik, tegen het einde van het jaar naar verwachting 675. Van het aardgas dat in de olie voorkomt, wekt het bedrijf zelf energie op. Behalve een commerciële heeft ook dit bedrijf thans een institutionele functie, die te zijner tijd zal moeten worden afgebouwd. Naast levering aan Suralco exporteert Staatsolie naar Trinidad, Barbados, Guyana, Haïti, Jamaica, Curaçao, USA en Panama.

Tenslotte

Op uitnodiging van het F.H.R.Lim A Po Institute for Social Studies heeft de Voorzitter, de heer Braks, buiten het officiële programma een lezing¹ gegeven met als titel «Landbouw: basis voor ontwikkeling».

De voorzitter van de delegatie,
Braks

De griffier van de delegatie,
Janssen

¹ Tekst van de lezing ligt ter inzage bij het CIP onder griffie nr. 129 713.13.

**Programma bezoek delegatie Eerste en Tweede Kamer der
Staten-Generaal 8 mei 2003 tot en met 15 mei 2003**

Dag	Tijd	Programma
Donderdag 8 mei 2003	13.45 KL 713 17.50	Vertrek Schiphol Aankomst in Suriname Briefing ambassade
Vrijdag 9 mei 2003	09.00 – 09.30	Opwachtingsbezoek aan de Voorzitter van de Nationale Assemblée, de heer Ramdien Sardjoe <i>Locatie: DNA Gebouw</i>
	09.45 – 10.15	Opwachtingsbezoek aan de Vice-President van de Republiek Suriname, mr. J. Ajodhia <i>Locatie: Kabinet Vice-President</i>
	10.30 – 11.00	Opwachtingsbezoek aan de minister van Buitenlandse Zaken a.i., ir. R. Assen <i>Locatie: ministerie van Buitenlandse Zaken</i>
	11.15 – 12.00	Opwachtingsbezoek aan de President van de Republiek Suriname drs. R. Venetiaan <i>Locatie: Kabinet President</i>
	12.10	1 ^e werkbespreking met een vertegenwoordiging van De Nationale Assemblée <i>Locatie: DNA Gebouw</i>
	14.00	Lunch aangeboden door de Voorzitter van De Nationale Assemblée <i>Locatie: Restaurant Palm Palace</i>
	16.00 – 18.00	Gesprek met NGO's <i>Locatie: NGO-forum</i>
Zaterdag 10 mei 2003	08.00	Vertrek vanuit Paramaribo per autobus Bezoek aan het district Coronie: Zeewering, Wageningen, Bigi Pan en Zeedijk Lunch in Hotel Residence Inn district Nickerie Briefing over rijst- en bananensector Terugreis per vliegtuig
Zondag 11 mei 2003	11.00	Bezoek aan: Viskweekbedrijf Van Alen Frederiksdorp en Katwijk <i>Locatie: District Commewijne</i> Lunch te Katwijk
Dag	Tijd	Programma
Maandag 12 mei 2003	10.00	Werkbespreking op <i>het Kabinet van de Vice-President</i> m.b.t. Rechtshulpverdrag Gezondheidszorg Onderwijsaspecten Landbouwprojecten Sportontwikkeling en gehandicaptensport Samenwerking Suriname en Nederlandse Antillen
	14.00	Lunch aangeboden door de Vice-President
	16.00 – 17.00	Ontmoeting met werkgevers-organisaties (ASFA en VSB) <i>Locatie: DNA Gebouw</i>
	17.15 – 18.15	Ontmoeting met werknemers-organisaties (RAVAKSUR) <i>Locatie: DNA Gebouw</i>
	19.00	Receptie aangeboden door de ambassadeur van het Koninkrijk der Nederlanden, mr. H. Soeters
Dinsdag 13 mei 2003	08.00	Vertrek vanuit Paramaribo
	09.00 – 10.00	Bezoek aan BHP Billiton
	11.30 – 12.30	Bezoek aan Goudconcessie Gross Rosebel Goldmine NV
	13.00	Aankomst te Afobakka Bezoek aan het Van Blommenstein Stuwmeer Lunch aangeboden door Suralco

Dag	Tijd	Programma
Woensdag 14 mei 2003	09.00 – 11.00	2 ^e werkbespreking met een vertegenwoordiging van De Nationale Assemblée <i>Locatie: DNA Gebouw</i>
	11.30	Vertrek vanuit Paramaribo richting Sarah Maria
	12.30	Ontvangst te Sarah Maria door de heren Kortram en Nuber (Staatsolie)
		Lunch aangeboden door Staatsolie
	13.30	Presentatie door Staatsolie door wnd. Algemeen Directeur, I. Kortram
	14.00	Introductie van de veldtour door de Directeur Exploratie & Productie, B. Nuboer
	14.10	Rondleiding: TA-58plant, productiepomp en boorfaciliteiten
Donderdag 15 mei 2003	15.15	Vertrek naar Paramaribo
	09.00	Slotbespreking met een vertegenwoordiging van De Nationale Assemblée <i>Locatie: DNA Gebouw</i>
	11.00	Persconferentie
Vrijdag 16 mei 2003	19.50	Vertrek Paramaribo
	09.40 KL 714	Aankomst Schiphol